

Velká nad Veličkou a „Velká válka“

Koncem října jsme si mohli připomenout výročí – co na tom, že nekulaté – skončení prvního celosvětového konfliktu, který se do paměti tehdejších obyvatel horňácké Velké, ale jistě nejen jich, zapsal jako Velká válka. Zkusme aspoň chvíli zavzpomínat na všechny ty vojáky sloužící na západní, jižní a východní frontě válečného běsnění, jež po sobě zanechalo spoustu obětí, škod na majetku a množství otrávených lidí, kteří se několik let obávali o své blízké, manžely, bratry, syny, vnuky, kamarády... ale také sami o sebe.

Třeba z rodiny Hudečkovy narukovalo všech šest bratrů – Jaroslav, Jan, Jiří, Cyril, Dušan a Martin –, z nichž hned čtyři vstoupili do československých legií. Jiří se dostal na východní frontu do Ruska, kde se následně stal legionářem. Po čtyřech letech bojů a dosažení hodnos-

ti kapitána se v roce 1920 vrátil zpět do Velké. Jaroslav se do víru bojů dostal v roce 1915, po zajištění vstoupil do čs. legií ve Francii. Jan se po čtyři roky účastnil bojů v Rusku jako příslušník legionářského dělostřelectva. Cyril, student medicíny, zemřel (na tyfus) jako rakouský poručík v Chersonu u Oděsy v roce 1918. Dušan, student reálné školy, padl v jedenadvaceti letech na straně legionářů v bitvě u Zborova v roce 1917. Martin, nejmladší z bratrů, příležitost přejít k legiím nedostal, působil v řadách rakouské armády na Balkáně.

Kromě většiny Hudečků se k legionářům přidali i další občané Velké – ne všichni se však vrátili zpět živí. Mezi ty, kterým se návrat do rodné vlasti nepodařil, patřili Metoděj Janoška, jenž v pouhých 23 letech padl r. 1918 u ruského Jekatěrinburku, a Pavel Žalmánek, příslušník

Pomník u kostela sv. Maří Magdalény

francouzských legií, jehož život vyhasl v roce 1918 u Terronu. Naštěstí bylo více takových, kteří válečné útrapy přežili. Obecní kronika Velké nad Veličkou sděluje, že do roku 1920 přijelo zpět přes dvacet příslušníků čs. legií v Rusku, Francii i Itálii.

Daleko větší počet Veličanů ale bojoval až do konce války v rakouské armádě. Celkem narukovalo pravděpodobně 350 až 400 mužů, domů se jich však vrátilo (včetně legionářů) o 42 méně. V roce 1934 jim byl před obecní školou slavnostně odhalen pomník, na němž jsou vyryta jejich jména. Ve stejném roce vznikl navíc z iniciativy římskokatolického faráře Otto Galuska i další pomník. Stojí před kostelem sv. Maří Magdalény a věnován je pouze čtyřicetiletým zdejším padlým katolíkům.

A kdy vlastně začaly odvody místních obyvatel na frontu? První se uskutečnil již 1. září

1914. Od brzkých ranních hodin se obyvatelé scházeli na veřejných prostranstvích a vzrušeně mluvili o nastalé situaci. Pro 62 mužů, kterých se mobilizační nařízení týkalo, se v katolickém kostele konala hojně navštěvovaná ranní mše. Loučení probíhalo i během odpoledne, kdy byla pronesena slavnostní promluva a svatě požehnání. Mobilizování se za doprovodu celé obce vydali o desáté hodině večerní na cestu k hlavnímu shromaždišti ve Strážnici; k poslednímu rozloučení došlo na samém konci Velké – na Závodí – kde k nim a k občanům promluvil radní Josef Sup (sám později narukoval). Další odvody pak pokračovaly v desívě krátkých intervalech – jen za roky 1914 a 1915 odešlo 121 mužů a ani v dalších letech se uvedené číslo nezmenšovalo. Odvodní povinnost se týkala chlapců od

Pomník před školou na velickém náměstí
Foto z archivu autora

17 let po muži ve věku 50 let. Rád jistě neodcházel nikdo, ale dané nařízení se muselo uposlechnout. Netrpěli jen muži, kteří se brzy dostali do krvavých střetů s jinými, patřícími k nepřátelské straně, ale též ženy, jež zůstaly samy doma,

a musely tak zastat veškeré hospodářské práce. Jistou útechou se pro ně stala každodenní večerní setkání u kaple Panny Marie či u místních křížů, kde se modlily za boží ochranu a šťastný návrat manželů, snoubenců, bratrů a otců.

Dnešní mladá generace není mnohdy bohužel schopna dost dobře pochopit míru vyličených útrap, a proto nám nezbyvá než doufat, že se nikdy nenaplní varovná a hořká slova španělského spisovatele Javierera Cercase, který v knize *Vojáci od*

Salamíny napsal: „*Nikdo si na ně nezapomene. Nikdo si ani nezapomene, proč umřeli, proč neměli ženu a děti a pokoj, kam svítí slunce. Nikdo, a ze všeho nejmíň ti lidi, za které bojovali.*“

Martin Dosoudil

NEJSTARŠÍ SEPULKRÁLNÍ PAMÁTKY NA JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ VI. NÁHROBNÍK OLOMOUCKÉHO PROBOŠTA ALEXIA NA VELEHRADĚ

Dnes je vystaven v lapidáriu na Velehradě v podzemí bývalého cisterciáckého kláštera. Nalezen byl v roce 1903 v tzv. velkých kryptách pod presbytářem. Původně monolitní deska byla však při odvodňovacích a vykopávkových pracích přelomena v horní třetině a též šikmo dole, kde došlo i ke zničení části nápisu.

Plochá pískovcová deska velikosti 200 x 63 x 20 cm je velmi kvalitně řemeslně i umělecky zpracována. Na boční stěně heraldicky pravé strany byla zjištěna kamenická značka, která prozrazuje profesionální výrobu náhrobku. Nepochybně byl objednan v nějaké kamenické dílně či huti působící v okolí Velehradu nebo Olomouce. V žádném přípa-

ká kresba vzpřímené postavy zemřelého v čelním pohledu, umístěná pod trojlístým lomeným obloukem. Zesnulý probošt Alexius je tu zobrazen ve volně splyvavé klerice s širokými rukávy a límcem. Ruce má položeny – palci k sobě – na prsou v gestu prosebníka; špičky jeho obutých nohou vystupují z bohatého řášení spodní části kleriky. Značné schematické provedení obličje nepostrádá snahu o portrét. Temeno hlavy je holé (tonzura), kolem je naznačena korunka vlasů. Dlužno dodat, že celá kresba je umělecky silně působivá. Charakterem výrazových prostředků odpovídá náhrobek době, do níž se svým datem hlásí.

Sekaná rýha kresby postavy, nápisu i linek má na příčném

Přepis: „*Anno Domini millesimo duocentesimo octogesimo secundo octo Kalendas (...) obiit domnus Alexius prepositus Olomucensis.*“

Překlad: „*Léta Páně 1282, osmý den před kalendami (měsíce? – pozn. aut.) zemřel pan Alexius (Aleš), probošt olomoucký.*“

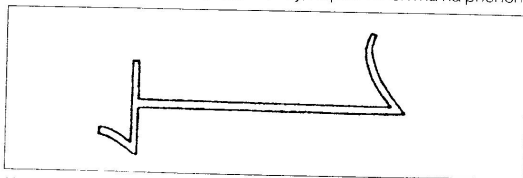
Z 56 dochovaných písmen má většina tvar kapitální (kapitála = majuskulní písmo, z něhož vznikla velká písmena latinské abecedy), 10 je unciálních (unciála = druh řeckého majuskulního písma). Jedná se o písmena M, C, E a V ve slo-

vě Olomucensis, která však ve všech ostatních případech mají tvar kapitální. Jednotlivá slova jsou důsledně oddělována kulatými dolíky, umístěným na horizontální ose nápisu. Zkrácení dvou slov se děje obvyklou formou bez grafického označení. Text začíná znamením kříže uprostřed horní strany desky. Datum smrti nebožtíka je vyjádřeno podle římského kalendáře římskými číslicemi. Poškození nápisu však nedovoluje určit den, a dokonce ani měsíc. Slovo „Kalenda“ má zkratku KD a znamená první den v měsíci. Jelikož však tento měsíc neznáme, nelze určit ani osmý den před jeho Kalendami.

Alexius, probošt olomoucké kapituly, je v pramenech doložen již v roce 1250 jako olomoucký kanovník. V roce 1262 je uváděn ve funkci kaplana královské kanceláře a o rok později jako probošt v Olbramkostele na Znojemsku. V roce 1267 se s ním setkáváme coby s arcijáhнем znojenským a rok nato byl i arcijáhнем břeclavským. V květnu 1273 se stal kapitulním děkanem v Olomouci, této funkce se však vzdal a stal se zmíněným proboštem, jímž je poprvé jmenován 8. září 1277. Posléze ještě dosáhl hodnosti kanovníka pražského kostela. V listinách je naposledy doložen v červenci 1281. Prameny ovšem neznají Alexiův vztah k velehradskému konventu. Pravděpodobně se nějakým darem zařadil mezi početné dobrodince kláštera a byl v jeho prostorách pochován.

Popisovaná památka je pozoruhodná jak svým výtvarným projevem, který odpovídá konci 13. století, tak tím, že se jedná o nejstarší datovaný náhrobek na Moravě.

Miloslav Pojsl

Kamenická značka na boční straně náhrobku
Převzato z autorovy knihy *Sepulkrální památky na Moravě a ve Slezsku do roku 1420, Olomouc 2006*

dě nelze předpokládat, že by mohl vzniknout v huti, která v 1. polovině 13. století stavěla klášterní budovy s kostelem. Bez ohledu na časové souvislosti se totiž charakterem značky ze zmíněného prostředí stavební huti kláštera vylučuje. Obdélná plocha náhrobku je rámována nápisovou páskou, kterou tvoří dvě rovnoběžné rýhy 5 až 7 mm široké a 2 až 6 mm hluboké, přičemž vnější rýha je od okraje desky vzdálena asi 2 centimetry. Páska o šířce 6 cm obsahuje latinský text.

Na vertikální ose je sekanou rýhou vytvořena schematic-

řezu, vzhledem k ploše desky, kolmý tvar a dno rýhy je ukončeno v podobě písmene U. Všechny rýhy původně zvyrazňovala černá barva, jejíž stopy byly zjištěny po omytí náhrobku vodou. Podle chemické a spektrální analýzy barevnou hmotu vyrobili z vosku a pryskyřice, nejspíše smrkové.

Obvodový jednořádkový nápis je proveden negativně, jako sekaná rýha, o průměrné výšce písmen 4 cm.

Text zní: „+ ANNO / · DOMINI / · M · CC · LXXXII · VIII · KD · VI [- - -] / · Ø · DOMNV / S · AL [EXI] VS · PREPOSITVS · [O] LOMVNCEN / SIS //“

Náhrobek probošta Alexia
Foto: Milan Bruchter